

Чурапчыга күн тахсар!

САҢГА ОЛОХ

12+

100 ЛЕТ
ЯСССР
1922-2022

Чурапчы улуунун хаһыата

Муус устар 15 күнэ, 2022 сыл, бээтинсэ

№ 14 (11840)

стр. 3

САҢА ТУТУУ

МЫНДАБААЙЫГА САҢА
ОСКУОЛА БАСТАКЫ
ТИРЭБИН ТҮҥЭРДИЛЭР

СЕЛЬХОЗТЕХНИКЭ ТЭРИЛЛИБИТЭ 90 СЫЛЫГАР

«СЕЛЬХОЗТЕХНИКЭ»
ОЛОХПУТ УМУЛЛУБАТ
ОНКУЛА

стр. 5

СҮБЭ

СИБИИННЬЭ ОБОТУН
ЫЛАН ИИТТИЭБИН

стр. 7

стр. 4

Почтаны таһыы — уустук үлэ

ТАТТИК СОНУННАР

«Олохтоох каадыры
бырамысыланнаска»
бырайыагынан Чурапчыга
сырыттылар

СӨ Дьарыктаах буолуу судаарыстыбаннай комитетин бэрэссэдээтэлин солбуйааччы Савва Михайлов салайааччылаах болох Чурапчыга үлэлээтэ. Бөлөххө кирибит «На вахту 14» биир кэллүм оператор, «Полус Алдан» АУо уонна бырамысыланнай тэрииттэ бэрэстэбинэтигэр тутатына үлэбэ ыларга кандидаттары көрдүлэр.

Савва Михайлов: «Чурапчыга 291 үлэтэ суох киһи учуокка турар, 70 вакансия бар. Уопсай өрөспүүбүлүкэ таһымыгар вакансиябыт эмиз элбээн тахсар. Ити бэйэбит олохтоох дьоммут бырамысыланнай идэтэ суохтарыттан тахсар. Онон 2024 сылга дээрн олохтоох каадыры үөрэтэн, араас үлэлэргэ киллэрэр сорук турар. Олохтоох каадырдар бэйэбит территориябытыгар үлэлиэхтэрин, - диир.

Мугудай фермерэ үрдүк
набарааданы тутта

Саха сирин үс фермерскэй хаһаайыстыбатын салайааччылары «Арасыныла үтүөлээх фермерэ» буоллулар. Кинилэр ортолоругар бииһи улууспуттан Мугудай нэһилиэгин бааһынай хаһаайыстыбатын салайааччыта Илья Дьячковский үрдүк набарааданы тутта. Кини 2006 сылтан бааһынай хаһаайыстыбаны тэринэн үлэлиир. Өрөспүүбүлүкэ биир бастың көрдөрүүлээх, үрдүк ситиһиннээх хаһаайыстыбалар кэккэлэрингэр сылдыар. Дьүө кэргэн ферматын сайыннарыыг транын икки төгүллээх кыайылыаба.

Муус устар 12 күнүгэр үбүлүөйдээх форумга мэтээллэри Судаарыстыбаннай Дума аграрнай болпуростарга комитетин бэрэссэдээтэлин солбуйааччы Владимир Плотников үөрүүлээх түгэнигэ туттарда.

Биир дойдулаахпытын дьонун набараадынан эбэрдэллинбит!

Чурапчы уһуяанын
интиллээччилэрэ
куйуурдуу үөрэнэллэр

Муус устар 12 күнүгэр улуус киинин «Тулукчаан» уһуяан интиллээччилэрэ төрөлүүтөрүнүн, интээччилэринин ДЭС анынаабы күөлгэ куйуурдаатылар. Сахалар быларгыттан балыктыыр төрүт дьарыктыын кырачааннарга төрөлүүтөр Семен Артемьев, Дмитрий Портнягин, Сергей Федоров, Алексей Дьячковский, Николай Комподоев билиһиннэрдилэр.

Кинилэр куйуурга туттулар бары тэриллэри илдьэ кэллилэр. Куйуурдааһын бары үлэлэрин—ойбон хаарын күрдүүү, алларыны, мууһун ыраастааһыны, куйуурдааһыны быһаара-быһаара, көрдөрөн бэрдилэр. Уоту оттон албааһын, байанайтан көрдөһүү сизирин-туомун көрдөрүлэр. Кырачааннар сүрдээбин сэнээрдилэр.

КОРОНАВИРУС УТАРЫ ҮЛЭЛИИР
СУҕАЛ ЫСТААП ИИТИННЭРИИТЭ

Муус устар 13 күнүгэр туругунан улуус инфекционнай отделениетыгар 8 киһи сытар. Итинтэн обото — 0. Таһыттан 15 киһи эмтэнэр, онтон обото — 3. Дьоккуускайга 3 киһи эмтэнэр.

Вакцинаны бытаанынан 11204 киһи ылаахтаабын, билигин 9167 киһи бастакы компонентын, 5680 киһи ик-

кинн ылбыт. Вакцинаны ылбыттар туруктара үчүтэй.

Бэйэни харыстанар туһуттан масканы, бэрчээккени кэтэ сылдьын, социальнай арыты тутуһун, илһини чаастатык суунун. Ылары сибиктэ (температура таһыстаабын, сыты, амтаны билбэт буолааххытын, сөтөлүннэххитин) бырааһы ынырыл.

COVID-19

Чурапчытаагы киһи балыһа
суһал линияһын төлүпүнэ —
89618696878, 89644202833
Роспотребнадзор — 84115141272.
ЕДДС — 84115141660.

ИСПИСЭЛИИС ТЫРЫБЫНАТА

“ХАТАННАР” ЫРААС, ЧЭБДИК БУОЛАРЫН ТУНУГАР ТУРУУЛАҢАЛЛАР

Улууспут киинин уулуссалара, дьизлэрин тас-
тара ыраас буолууларыгар, туттулар уунан
хаччыйыыга, канализацияны ыраастааһынга,
бөҕү-саҕы таһыыга, о. д. а. өнгөлөрү оҥорууга
«Хатан» ХЭТ үлэтэ улахан оруоллаах. Бу тэрил-
тэ салайааччыта Семен Собакинтан үлэлэрин
билиһини туругун ыйыталастым.

Кини бу тэрилтээ 2015 сылтан үлэлтир – бастаан маастарынан, 2019 сылтан салайааччынан. Билигин салайаачыларынын, техникчээ үлэлтөөчилэрдэнин, техникчээ үлэлтиртээрин бартыа 43 күйлүтүтээх. Ити үөлээ суруллубут үлэлтирини күнүтэ дьарыктаналлар. Итинн талынан, сыбаалканы коруу-хараыны, хонтуруоллааһын кириэр. Эрдэ “Экологические системы Якутии” холбоһукка баар эрдэхтэрини, дуоҕабарынан үлэ онорон бигэрэллэр эбит. Бөгү булдыратырынан астаран чөмөхтөөһүнигэ, территориян күнүтэ күрүөлүһүнүгэ үлэлэлэр былааннаахтар. Сорторокалыыр оборудоованины туруорсаллар. Кэлтэнигэ, пластмасс, кумааы, титир, таас бөх туһунан араарылдыахтаах. Итинник бөхтөрү тус-туһунан наардаан тоҕоргына нэһилиһиниһини үөрэтэргэ былааннаналлар. Дьыллэр тастарыгар, уудуссаларга бөх тоҕор контейнердары туһаныыга дьон-сэргэ үөрэннэ,

ийнхэн-тайхыан мэнэ бы-
рафын тохтоото. Ол эрээри
сорох тизхиныкэ сатаан чуга-
хаабат сиригэр бөү мунһуу
билитин даһаны тахсар.

Бох тээийнхитгэр 3 экипаж үзэлнир. Оробуочайдар Григорий Обутов, Николай Осипов үтөө суобастаахтыг ФАПК үзэлниллэр. Дворниклыт Марфа Мырсева бастагы, кикис кыбартааллар ыраас буолууларыгар кыһаллар. Фекалийы таһар, 3 уу баһар массыына, 1 КаМАЗ погрузчик, 1 МТЗ тыраахтар сүүрээлэр. Үзэлиттэр хамнастар кэмнигэр төлөнөр.

Саас ирэхин буолан,
кыһын хаар анныгар сыппыт
бөх-сах тахсан кэллэ. Уһай-
балар, уулуссаларын кууруу-
ларын сафана, уруккуттан су-
буотунукутуур, ыраастамар
үтүө үгэс быйыл дафаны ту-
туһулуо диэн эрэналлар. Дын-
эбит-уоплут тастара, үлэлиир
мнөстэлэрибит ыраас, чэбдик
буоалларыгар бары кыһал-
лаафаны!

Алексей СЛЕПЦОВ.

ИЛ ДАРХАН ЭТИИЛЭРЭ

Тыа сирин өйүүргэ көмө мизрэлэр ытылыннылар

Аржаа дайдулар санкция ылынар кэмнэригэр эрэгийиэн эконимикэтигэр мизэр-элэр, эргизн тэрилтэлэрин, тутуу салааларын өйөөхүнгэ, ойуур баһаарын уотна халаан уутун сезонугар бэлэмнэниигэ, өрөспүүбүлүкэ социальнай-эконимичэсүй туругун бөбөрөгүтүүгэ, сөмөлүөтүнэн көтүүгэ субсидиялаах рейстэри кэнэтиигэ, суолу-иһин тутууга, өрөспүүбүлүкэ 100 сылыгар аналлаах үлэлэр хабааннаахтык ытыллаллар.

Бу туһунан Айсен Николаев «Саха» НКХ ханналынан «Якутия, вперед» бизнесте сырдатта.

Өрөспүүбүлүгэ бодуулуугуттан баһаар сезонугар бэлэмнэниигэ 912 мөл.солк. көрүллүүбэ. Федеральнай киинтэн кэлэр сууманы кытта холбоон барыта 2,6 млрд солк. үбүдүннүүбэ. Быһыл былырыангыты сыллаары offyур баһаарын иэнин 50% аччатар сорук турар. Билингитэ улуустарга бэлэмнэниг үлэтингэр үөрөх сардалана.

[illegible]

сүхсэ түүтэригсэтэ. Ити үл
оросүүбүзүкэ бүүдүүтүлгэн
сүбсидия быһымытанан таллүбү-
лүбэ. Миннык ойбоз киирдэбитэ,
миннык өлүтүгэр үлү ас борхотук-
сүйүтэ элбиригэр түгэрдибэ»,
— дии Алсен Сергеевич быһаа-
ран биэрдэ.

Биѳиги улууспутугар

“Чурапчы” тыа хайааһыстыбытын потребительскай кэспэтинин бырабыллыаннаатын бэрэсэдьүтүбү Николай Аржаков:

Билэрин курдук, өрөспүүбүлүк үрдүнэн Чурапчы улууна эти туттарыыга биир саамай элбэи туттарар улуунунан буолабыт. Быйыл эти оҕорооччулары өйөөн, урукку курдук 1 киһилэ ынах этинэр 70 солк., 1 киһилэ сыгы уонна убаһа этинэр 60 солк. субсидия көрүлүннэ. Бу эт сыанатыттан 20% буолар.

Бийигт бийдлэгт эти тутгаралыга бйлааммыт—177 туюнга. Маныха булааны толорорго эрдэ баагпартан кирэдынт ылар эбит буоллахпытна, бийигит санхшталар килрэнтэр быраһаан олус үрдээн турар. Маныха олохтоох аһы-үөлү элбэтингэ, онорон таһаараа- ччыларга «Агрохолдинг» ФАПК нөүгө кыра быраһааннаах займ көрүлгүтэ буоллар, улахан көмө буолдо этэ.

гар эмгэгн хадгачийны уонна
тыа хаазаагчдыг өйбүлүн
көрдүтэр. Саха сиритэр биһигин
эмг-томм саппааһа баар. Чэпчэ-
тинилээх категорияда киинсэр, та-
стан эмтэнэр ыарыахтар эмтэрэ
3-13 ыйга, стационнардага эмг 3-6
ыйга тиниэр баар.

Людмила
Горохова

СҮРҮТҮҮ – 2022

**Биир дойдулаахтарбыт, Ил Түмэн
дьокутааттара сурутуу аахсыйатыгар
кыттыһаллар**

“Игтэриниэтинэн эрэ мунурданар тутах. Кумаабы хайбаты илингэ тутан астына аабар хайаан да наада”, - диир Олимпийскай чөмпүйүүн, СӨ Ил Түмэн докуутаата Павел Пинигин.

Санзган этгэхээ, "Сага олох" улууспуг хаһыатыгар сүл иккис агаарыгар сурутуу муус устар 14 күнүгэр дээрэ ытыллыа. Быһа түһөн этгэхээ, Хоту көһөрүллүү 80 сылыгар аанамыт "Көһөрүллүү кыттылааһын суруйтар" дигэн аахсыһаа туруоруллубут сыалы-соругу толорон, аахсыһаа биһир дойдулаахпыт, СӨ Ил Түмэн дьокутааттара кыттыбыттарыттан сүргэбит улаханых көтөбүдүр. Улууспуг нэһиликтэрин баһылыктара, тэрлэтэ салаалыахчылара, урбааныыттар аахсыһаа кыттыһаахтара дигэн улаханых эрэнибит.

“Дьон-сэргэ хаһыматы илһин-
тинэр тутан эргитэ сымдаан
аарыан, абырһабына иккистээн
ылан көрүүн уонна онно санаа-
тын үлүстэтиэн, хаһыматы кытары

снэгдэлн ыкса тутуун бабарлал-
рын, бэйэм тнх-снргэр улаалыг
кнн буоларым быһымынан,
табатык өйдүүбүн. Ханыат –
устуоруа күрэнгэ, улууска,
өрөстүүбүлүкүбэ буола турар
чакчылары бүүс-бүтүнүү кыр-
дыгынан бичээттир. Аастыг
үбэ биир саамай атаадастыл-
лаах кэрчик кэмин – Чурапчы
алдархайын умар сатамат!”
– дигэт Павел Павлович уонна
тус бэйэтэ биир бастакынан 10
Хоту көһөрүлүү кыттылааһар
ханыакка сурутта.

Олимпийский чемпион Павел Пригожин "Сага олох" ханыаты хотунэжэ аагарын бэлтгэгч.

наадын сис кэмнэстэтин бэрэсэд-
дээтэлэ Михаил Гуднев 10 хоту
коһөрүллүү кыттымылааһар улуу-
старын халыатын суртан дьоһун
бэлэһин онордо.

Оттон РФ ис даяала министи-
риистиботни Чурапчытаабы
отделын үлэһиттэрэ Саха АССР
төрүтүзмүнэ 100 сылын көр-

сө, «Сага олох» хаһыакка 2022 сыл иккис агаарытар 100% суруйтардылар.

Онон отдел
сотрудниктара бу
күннэргэ ытылла
турар чэпчэтииэх
сурутуу аахсый-
атыгар улууспут
тэрилтэлэриттэн
бастахынан көх-
тоох кыттымын ыл-
дылар. Күннүр манньк аахсый-
ада хайыс да кыттыылара.

СЭМЭН
ЖЕНДРИНСКЭЙ

САНА ТУТУУ

Мындабаайыга сана оскуола бастакы тирэбин түһэрдилэр

Мындабаайы бөһүөлгэр 2023 сылга тутулан кирирэхтээх сана оскуола бастакы тирэбин түһэрдилэр. 120 миэстэлээх таас оскуола «Тыа сири кэлиминик сайыннары бырагырааматынан» тутулар. Тутууну «Восток-Капитал» ХЭТ ытгар.

Икки этээстээх оскуола 48 миэстэлээх остолобуой, успуорт саалата, аактабай саала, библиотэка уонна үлэ үөрэбин анал кылааһа баар буолуоҕа. Маны таһынан административнай хостор, медицинскэй блок, гардеробнай уонна куруһуок хосторо.

Үөрүүдэх түтүгү СӨ Бырабытылыстыбатын бэрэссэдээтэлин солбуйааччы Михаил Никифоров, Чурапчы улуунун баһылыга Степан Саргыдаев, СӨ Тыа хаһаайыстыбатын министри бастакы солбуйааччы Петр Попов, СӨ Сударыстыбаннай тутууга уонна олобу-дьаһабы хонтуруоллааһынна

салаататын салайааччытын бастакы солбуйааччы Влад Пермяков, СӨ сударыстыбаннай саһаасчыл сулууспатын генеральнай дириэктэрэ Петр Кушнерин, «Восток-Капитал» ХЭТ генеральнай дириэктэрэ Иван Тимофеев кытыннылар.

Михаил Никифоров: «Чурапчы улууна «Тыа сири кэлиминик сайыннары» бырагырааматыгар өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн саамай актыабынай кыттааччы буолар. 2022 сылга бу бырагырааманан 1 млрд үбү-харчыны туттуоҕа, ол аата көрүлүр харчыттан Чурапчы 25%-нын ылар. Онон чурапчылар күүстээх үлэни-хамнаһы ытпыт

түмүккүт буолар», - дигэн эттэ.

Степан Саргыдаев: «Мындабаайылар түмсэн, оскуола тутулуохтаах сирингэр баар эргэ эбийиэктэри көтүрүүгэ сүрдөөх элбэх үлэни-хамнаһы ыттылар. Оскуола тутуутугар утары үбүлээһинигэ 2 мөл сууманы бэлэмнээг диэбиниптин 3 мөл күрүгэ сууманы утары ууннулар, онон оскуола тутуутугар иһилиэнэнь баалаабын, көхтөөбүн көрдөрдүлэр», - дигэтэ.

Санатан эттэххэ, Болугур сирингэр бастакы үөрэх кыһата 1930 сыллаахха тэриллэн, бастакы оскуола дьигэ 1932 сыллаахха тутулуубута. Ол кэниэ 1970 сыллаахха 320 миэстэлээх типовой оскуола үлэҕэ кирибэтэ. Билигин оҕолор хас да сиринэн үөрэнэргэ кыһаллалар.

Елена Макарянская

УЛУУСКА – БУ КҮННЭРГЭ

Социальной страховкалааһынна сэмнээр

Муус устар 8 күнүгэр биигити улууспутугар Российской Федерация социальной страховкалааһынна Саха Өрөспүүбүлүкэтинээҕи салаатыттан дэлгээссийэ сырытта. Чурапчы улуунун баһылыгы Степан Саргыдаев, социальной блок (пенсионнай управление, үлэни хааччыйы, социальной харалта) салайааччыларын, улуус кылаабынай бырааһын Артем Ксенофоновы кытары көрүстүлэр.

Дьаһалта мунньахтыыр саалатыгар тэрилтэ салайааччыларын, бухгалтериялар үлэһиттэрингэр сэмнээр ыттылынна. Баһылыгы социальной боппуростарга солбуйааччы Мария Кронникова сэмнээри аста. Социальной страховкалааһын Саха сиринээҕи салаатын 1919–1921 сыллардаагы үлэтин управляюшайы солбуйааччы Елена Попова иһитиннэрдэ. Уларыһымлар кириэ туралларын, докумуоннары электроннай толоруу олохтооммутун эттэ, иһинки сорукарга тохтоото.

Мунньах кыттылаахтара Чурапчы улууну сэмнээр социальной страховкалааһын үс сыллаах үлэтин туһунан кылаабынай испэсэлине-боломунунай Изабелла Собакина информациятын иһитиннэрдэ. Ааспыт сүл түмүгүнэн Чурапчытаагы салаа өрөспүүбүлүкэ 34 улуунуттан иккис миэстэни ыттытын сэмнээр кыттылаахтара ытыс тыаһынан эбэрдэлээтилэр. Пуонда үлэтигэр көмөлөрүн, үчүгэй үлэлэрин иһин бузаалтырлар Наталья Посельская, Туйара Попова, Чакыртан бааһынай хаһаайыстыба баһылыга Иван Ануфриев Махтал суругунан наһарадаланнылар.

Правовой отдел начаалынньыга Вадим Максимов социальной страховкалааһын сокуонугар сүрүн уларыһымдар тустарынан, Страховой төлөбүрдэри анааһын уонна төлөбүр отделын начаалынньыга Мария Савенкова нормативнай аакталарга уларыһымдар, электроннай докумуоннар тустарынан билиһиннэрдилэр.

Эбэрттэн кииһэ «Бүтүн Арасыйытаагы инбэлииттэр уопастыбаларын Саха сиринээҕи уопастыбаннай тэрилтэ» Чурапчытаагы тэрилтэтин үлэһиттэрин, чэпчэтинэн туһанар категорияны, инбэлиит оҕолор бэрэстэбинэллэрин кытары көрүстүлэр.

Алексей СЛЕПЦОВ.

ТЫА ХАҤААЙЫСТЫБАТА

ДЬОН СҮӨҤҮЛЭЭХ-АСТААХ, ДОХУОТТААХ БУОЛУУТУН СИТИҤИЭХХЭ

Муус устар 9 күнүгэр Саха Өрөспүүбүлүкэтин Бырабытылыстыбатын бэрэссэдээтэлин солбуйааччы Михаил Никифоров биигити улууспутугар сырытта. Эбиккэ дьэри Мындабаайыга тутулуохтаах сана оскуола бастакы сыбаайатын түһэри сирингэр-туомугар кыттыһы ыла, «Мындабаайы» ТХПК эбийиэктэрингэр сырытта, үлэһиттэрин кытары көрүстэ.

Күнүс 3 чаастан улуус дьаһалтатын мунньахтыыр саалатыгар улуустаагы тыа хаһаайыстыбатын управлениетин, иһилинжик баһылыктарын, дьаһалталаар тыа хаһаайыстыбатыгар испэсэлини-тэрини, бэтэриннэрингэр управлениэ үлэһиттэрин, бааһынай хаһаайыстыбалар салайааччыларын кытары көрсөн мунньах ытты. Кинини кытары бу түмүгү Тыа хаһаайыстыбатын министри-тибэттэн Сүөһүнү иһитин, боруоданы тулсары, кооперациялааһын уонна хаһаайыстыба аҕыһытты формаларын департаменттан Николай Питимю, Аһы-үөлү оноруу уонна переработкалааһын департаменттан Евгений Васильев, Үүтү-сүөгүнү уонна мелиорация департаменттан Галина Иванова, Тыа сири территорияларын сайыннары отделын салайааччыта Николай Тарабукин сырыттылар. Мунньагы улуус баһылыга Степан Саргыдаев салайан ытты.

Мунньахха 3 боппуробу дьүүллэстилэр. Бастабынан, «Чурапчы улууну тыа хаһаайыстыбатын үлэһиттэрин билигин турута, иһинки сорукарга» боппуруска

информацияны улуустаагы тыа хаһаайыстыбатын управлениетин начаалынньыга Анжелика Неустроева онордо. Иккинчэн, «Чурапчы» ТХПК бырабытылыстыбатын бэрэссэдээтэли Николай Аржаков салайар тэрилтэтин үлэтин билиһиннэрдэ. Үлүс боппуробу-уонна билигин тыаһынаах – санкционнар биллэрлэбигэ кэмнэригэр улуус дьонун-сэргэтин аһынан-үөлүнэн хааччыйы туругун туһунан баһылык Степан Саргыдаев иһитиннэрдэ онордо.

Анжелика Неустроева. Билигин туругуна, улуус төһө сүөһүнү, сылгыны иһитин турарын, отунан хааччыллыгы ыттылар үлэлэр, төрүүбү ытты, үтү ыһын туругун сийилин билиһиннэрдэ. Үтү соботуопкалааһын быларыһынны былаана толорулуубатабын, быһыл бастакы кылаартал түмүгүнэн эмтэ-иттэс ыан иһэртитин эттэ, бырыһыһыларынгэр анаалыс онордо. Оту таһы графига тутуһулан иһэрин, итиннэ үлэлээ-

биттэргэ сорохторугар төлөбүр онорулуубутун, бу күнүгэр ситэ төлөмтөхтөр ылаахтаахтарын эттэ. Быһыл улууска Ийэ сир сыла биллэрлээн, оттуур хо-дуһаны кэргэтингэ үлэ тэрээһин-нээхтик ыттыларын, ыһыны сизмэтин, уобурдууну булууга дуогабардар онорулуунулар, кэмнэргэ аҕадылаахтара дигэтэ.

Николай Аржаков быһылгы сыла «Чурапчы» ко-лэртитин үт соботуопка-тыгар үлэтин билиһиннэрдэ. Соботуопка былаана туолуута чааһынайлартан улахан тутулу-кабын бэлэтээтэ. Туттарыга ылар харчыларыгар ИП буола-ларын, бэйэ үлэлээх буолуутунан (самозанятыйлар) кириэлэрин быһаарынар кэмнэригэр сыл-дыалларын эттэ. Арыы астаан ыларга дуогабардаһаллар. Ыра-ах баар иһилинжэргэ саас суол алдыһыһыгар туһагаларыгар уматык эрдэ тирдирдилэр. Кэлбит комбинорм туттарыахтаах үтүг-рин суотугар хаһаайыстыбаларга

бэриһинбит, өссө кэлэн түгүтүл-лэхтээх.

Улуус баһылыга Степан Саргыдаев улуус олохтоохторо бу кэмнэ эконо-мическай биэ туруктаах буолууларыгар дьаһал-таа анал ыстаап тэрилтэни үлэ-лирин, ас-үөл саппааһа баар буолуутугар, сыанатын хонтуру-олааһынга үлэ барарын эттэ. Бэксирингэ биер ыйга тийэр бурдук баар буолууга хааччыл-лар. Бэтэриннэригэр управлени-ны кытары мөлтөх туруктаах сүөһүлэри көрүүгэ, эмтээһингэ кэпсэтин ыттылыһыт, толоруу-га ыттылыһыт. Түргэниик ситэр салааларга сибиннэ оҕолоро аҕадылан түгэтилиннэлэр, куу-руссалар аҕадылаахтара.

Бу үс боппурок сүмүүнүн элбэх ыһытты кириэн эппэт-тэниэ. От хаачыстыбата мөлтөх буолан, сүөһү ырыганааһына, өлүүтэ тахсан эрэрин эттилэр. Аһыс тыһ. күрүгэ сылта аһы-лыкка кирибигин, бэйэ сирингэр

оттооһунна болжомто уурулуох-таабын, атын улуустартан, өрүс арыһылартан сир и аренда-лаһынна, мобилынай биригээдэлэр үлэһиттэрин иһин төлөбүр кэмнэргэ онорулара наадатын бэлэтээ-тилэр.

Михаил Никифоров өрөспүүбүлү-кэҕэ тыа хаһа-йыстыбатын билигин ту-ругун сийилин билиһиннэрдэ. Ас-үөл иккэ күрүгэ тийэр саппааһа баарын, өссө тизлэн кэллэхтэрин, сыа-на үрдээһинэ аска-үөлгэ, норуот туттар сүрүн табаардарыгар хон-туруолланын эттэ. Кэли оту тизилин-таһына элбэх үп-хар-чы ороскуоттанарын, хаачыстыба өтүтүн миэстэҕэ оттоммут окко тийбэттэрин, онон бэйэ сир-гэр оттооһунна күүскэ үлэһит-гэ соруқ туруорда. Маныаха үлэ тэрээһинин тулсарыга ынырда. Дохуоттаах буолуу хас биридин иһин, хаһаайыстыба таһаары-лаах, элбэх онорумтуолаах үлэ-титтэн тутулукааһын ыйда. Улууска кэлитти сылларга сүөһү аһаана аһыааһын кириитик-элэтэ, бу хайысхаҕа дьону өй-дөтөр үлэни күүскэ ыттан, хас биридин ыал сүөһүлээх-астаах буоларын ситиһэргэ ынырда.

Алексей Слепцов

КЭПСИЭХПИН БАБАРАБЫН

Почтаны таһыы — уустук үлэ

Станислав Платонов бэһис сылын үлэнир эбит. “Үлэбин сөбүлүүбүн”, — диир. Онуоха киһи үлэҕэ үөрнөр, уһуйуулар эдэрий диһиһэлэрдэх.

оҕолоох Юрий Григорьевич уонна Анастасия Тимофеевна Платоновтар үһүс оҕолоро Станислав биһиги бэйэтин төрөөбүт түөлбөтү уонна интэринээт

ортотугар элбэх сыл ыстаах, этэргэ дылы, олохторун бу тэрилтэҕэ анаабыт. Кэскилээччи Иванова уонна Валентина Дьячкова бааллар. “Маннай, 2018 сыл күһүнүгэр үлэҕэ киирэрбэр таһар хаһыатым ахсаана 150-тан тахса этэ, онтон биһиги 50-ка эрэ хаһыаттаахпын. Мурун Тыммыйаа уонна интэринээт томторугар дьон хаһыаты, сурунаалы сурутуута сылтан-сыл намыраан, абыһаатар-абыһаан иһэр. Биһиги кырдыаҕастар уонна уруккуттан сурутар эрэ дьон суруйтараллар”, — диир элэр почта таһааччы Станислав сэмэйдик кэпсир.

Үгүстэр кэлэ-кэлэ, үлэ ноҕоруускатын тулуйбакка, биһир үксүн хамнас кыратын мыйнаан барыталаһыллар эбит. Итиэнэ үлэҕэ ыараханын тулуйбаттар үһү. Күн айы хаһыаттарын сүгэн, бара-кэлэ кэс күнүгэ сирин саҥа хаамыаххын наада. Ким эмэ ыалдьан хааллабына, бэйэлэр хардарыта солбуйсаллар.

Мурун Тыммыйаа элбэх

түөлбөтү уонна интэринээт томторугар хас нэһилээ айы почта таһар: “Хамнас тоһо да кыратын иһин, сайынны куйааны, кыһынны томо-роон тымыны аахсыбакка, хас биһирин сурутааччы сойбоот сонуну, араас көрүнүлүктү тирдэргэ кыһылаабыт. Сүрүннөөн, бастааһын, суут бэбискэлэрин, суруктарын, сакаас суруктары, уот төлөбүрүн сэттарын суһаллык тиксэрэ сатыыбыт. Дьол-ник ыттар урукку курдук үөрүүнү субуруснат буолбуттар. Ол гынан баран, уоскуйарга биһиги да эрдэ. Орду-интэринээт томторун Ыспар-тыбынай переулогар бэйэлэ сылдьар ыттар элбэхтэр. Ыт-таах дьон дыттыһа кыһыларын баайаһына буоллар, биһиги үлэбитин улаханнак харгыстыа суоҕа этилэр. почтаны тирдэн — биһиги эбээһинэспит. Аадырыстарга хайаан да тириэрдэхпит”, — диир хоруйдаата.

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ.

ДОРУОБУЙА ХАРЫСТАБЫЛА

Коронавирус кэнниттэн дириңэтиллибит диспансеризацияны ааһыахха

Диспансеризация сыала: коронавирүһүн ыалдьан үтүөрбүт дьон доруобуйаларын туругун көрүү-истини, ыарымын күмүгэр быһаары, эмтээһин, аһан-араҕан биэрбэт ыарылаахтары күтээн көрүү. Исписэлиһтэр эмтээһинччи

Коронавирус саҥа инфекциятынан ыалдыбыт дьон 2021 сыл, от ыйын 1 күнүттэн олохтор аадырыстарынан поликлиникаларыгар босхо дириңэтиллибит диспансеризацияны барар бырааттаммыттар.

сүрээт, тымырдарыгар, бүүрүгэр, тыҥатыгар уо.д.а. ис уорганныгар аһан-араҕан биэрбэт ыарыла- бэргээбитин биризмэтигэр быһаарыахтарын сөп.

Босхо диспансеризацияга 18 сааһын туолбут дьон поликлиника-ка баран, эбэтэр “Госуслуги” портал иһүгө суруйтарыахтарын сөп.

Диспансеризация икки түһүмэхтээх. Бастаах түһүмэххэ киирэллэр:

- уопсай уонна биохимическэй хаан анаалыһа;
- хаан кыскаридунаа хааччылы- мытын анаалыһа;
- тыҥаны рентгеннээн көрүү (40 саастарыттан үөһэ);
- спирометрия, эбэтэр спиро- графия;
- хаан Д-димерын быһаары;
- терапевт, онколог, кардиолог, невролог, фтизиатр, эндокринолог быраастар көрүүлэрэ.

Бу анаалыстар түмүктэринэн эки - хааһа кыһыллыи баара көстүөн сөп. Наада буоллабына, быраас көрөн, салгы иккис түһүмэх ыттар. Манна тыҥаны көмүүтүр томографиятыгар түһэрэллэр, эхокардиографияны, тымырдарга дуплекснай сканер-

даһыны онороллор.

Чурапчытаагы киһи ба- лыһа поликлиникатын сэмэ- сийин солбуйааччы Алек- сандр Коркин:

- Бастатан туран, хааннарыгар саахардара үрдүк, хаан ыарылаах, дабыланылаах, аһан- араҕан биэрбэт ыарылаах, итиэнэ ко- вид орто уонна ыарахан көрүгүн ыалдыбыт дьон доруобуйаларын көрдөрүлэлэригэр субэлиит. Пневмониялаабыт дьон реабили- тация аһаллара, доруобуйаларын бөһөргөтөллөр, чөлүгэр түһэр- лэрэ наада. Онуоха туруктарын көрөн, “Абалаах” санаторийга, Дьоккуускайга “Чөлүгэр түһэри” киһигэ” босхо путевкалары анаан эмтэтэ ыттыбыт.

Коронавирус саҥа көрүгүн ыалдьан үтүөрбүт дьон дириңэтэн көрүүнү - истинни аһаллара олус наадалаах.

Диспансеризация өрөспүү- бүлүкэ мэдицилинскэй тэрилтэ- лэригэр барыларга ытыллар. Маннаха сыһыаннаах ыйыты- ларгытын оройуоннаагы поликли- никага 41-232, 8(961)869-71-67 нүөмэрдэргэ эрийэн сийилин бил- сиксэхтигин сөп.

Людмила ГОРОХОВА.

ЭРИЛИК ЭРИСТИН ТӨРӨӨБҮТЭ 130 СЫЛЫГАР

Саха тыйаатыра “Маарыкчаан ыччаттара” испэктээги туруорда

П.А.Ойуунускай аатынан Саха академическай тыйаатырын артыыстара «Айыл-гы» норуот айымньытын дыһыттыгар биһилиһтэх суруйааччы, саха бастаах романиһа Семен Степанович Яковлев - Эрилик Эристин «Маарыкчаан ыччаттара» айымньытынан испэктээги чабылхайдык көрдөрдүлэр. Туруорааччы режиссер - Сергей Потапов.

Испэктээккэ, айымньытыгар көпкөтүрүн курдук, Саха сирингэр гражданскай сэрии саҥаны кэм, дыһаҥылары баҕаһы, саха ыччата эйэ иһин туруу- лаһыта, дьоруойдуу быһыла- ра, бэйэ-бэйэни ытыктаһы ой- ууланна. Патриот Коля Манасов (оруолга Айсен Лугинов) биһир санаалаах ыччаты түмэр. Ол кур- дук, киһи чугас табаарыстарын - хорсун, сымса Сени Оюевы (оруолга Владимир Винокуров), Кости Манасовы (оруолга Эдуард Захаров) уонна Гена Балагуровы (оруолга Алдан Готовцев) кытта этэрээт тэрийэн, кыһал армеешка Вичка Щербанга (оруолга Ви- чеслав Лавринов) эппит андаар тылын толорор. Эрдэ туруу- руллубут пьесалартан биһиги пьеса уратыта дьон — режиссер көрдөөх, аныгылыы элементэри киллэрэн биэрбит ыччат сэмэ- ритин күөсү тарта.

«Маарыкчаан ыччаттара» испэктээккэ араас көлүөнэ Чурапчы олохтоохторугар улахан интэри- си үөскэттэ. Бастаах күн билэ- бат аһыланан, үгүстэр тик-

сиккээ, иккэс күнүгэ сырытты- лар. Оҕолор Пушкун картатынан туһанан, босхо көрдүлэр.

Испэктээк кэнниттэн санааларын иһиттэн:

- Биһиги «Маарыкчаан ыччаттара» испэктээги олус сөбүлээтибит, көрөн астынны- быт. Көрөөччү патриотическай тыһынын үрдэттэ. Хас биһирин артыыс орумулар толору киирэн, итэһитиллэхтик оонньоотулар. Дьон биһирэбинин ыһыан ыл- лалар. Мээнэҕэ сааһыны толору киһи кэлбэт.

Испэктээк Саха АССР төрүт- тэмнэ 100 сылыгар дьонуннаах болж буолла. Саха дитэрттир- тигэр бастаах историко-револю-

ционнай арамаһынан туруоруу устурууһу биэрэ, ыарахан күмүр хайдах аспыттарын ыч- чаттар көрөн билэлэригэр, ой- дүүлэригэр улахан суолталаах. Сүрүн дьоруойлар Коля Манасов, Сени Оюев прототиптарынан Николай Субурускай уонна Күн Дьырибинэ буолаллар дьон истэн билэбит. Испэктээк кэнниттэн бу айымньыны ааҕа илктэр аһыа- тара дин санаабыт.

- Быһыл Саха АССР төрүт- тэмнэ 100 сыла. П.А. Ойуунускай аатын дьонуннаахтык сүтэр Саха академическай тыйаатырын испэктээк сонун, интэриһинэй бу- олла. «Маарыкчаан ыччаттары» ураты суоллаах-истээх режиссер Сергей Потапов туруорбута тутта хараха быраһыллар. Режиссер

Эрилик Эристин тус санаатыт- тан бэйэте туспа көнүл көрүүтүн бу испэктээккэ көрдөрдө. Туруу- руу аһаарда суруйааччы эрэ айымньытынан буолбата. Исти- биһипт курдук, П.А. Ойуунускай, Күн Дьырибинэ хоһооннорун аабылара испэктээккэ ситэрэн биэрэ. Төһө да 100 сыл аастар, испэктээккэ көстөр оччотоо- бу кэм тыһа, тыһаһына биһиги биһиги букааураах, тыһаһы- наах кэмнэтин кытта алтыһар. Дьон өйө-санаата араастаһыта, арыһыта, түһүгэ-тахсыта, уопастыбаа, олоххо буолар тосту уларыттылар... Чурапчы ыччата уу чуумпук иһийэн оло- рон көрдө. Хас да элэр дьонтон тух ойдобул хаалбытын ыйып- пыппын кыһан быһаарбатылар эрэри, син биһир толкуйдаппыт, долгуппут буолуохтаах... Дьикти испэктээк... Дьикти кэм...

- Саха тыйаатыра туруорбүт испэктээгин көрөн, олус астын- ным. Сүдү үлэ ытыллыбыта көстөр. Артыыстар дьоруойдара тугу толкуйдуурун, санаарын 100% көрдөрдүлэр. Оонньооч- чулар саҥараллара-интэриһэрэ, тутталлара-хапталлара ис сүрэх- тэн тахсар буолан, көрөөччүгэ эмоцияны толору тирдиртэр. Испэктээккэ сэргин көрбүтүм дьон — элбэх оҕула үөрэнээччигэ кэлбит. Бу испэктээккэ сыһаан, гражданскай сэрии кэмнээх ыччат көнүл тыл, санааны этии туһугар туруулаһыттарын, төрөөбүт дойдубуларга олус бэриһиллэхтирин көрөн, олоху сыһааннаһар, сүэри-майгыны, төрөөбүт дойдубутун сайыһынарар туһунан толкуйдаа өссө күөсү

улааппыта буолуо дин санаабын.

Иһиктэтин да маннаах испэктээккэ буола туралларыгар, ыччат интэриһин тарда туралла- рыгар баҕарабын. Саха тыйааты- рын кэлэтиһигэр дириң, истин махталбын тирдэбин.

Чурапчы гимназиятын 10-с кылааһын үөрэнээччилэрэ:

- Испэктээк интэриһинэй. Артыыстар орууларыгар кии- рэн, итэһитиллэхтик оонньоу- ларын сэргээн көрдүбүт, сын- нанныбыт. Киһигэни аһартан кинээ курдук хараххынан көрөн ыһыарга чөлүккэ. Ол эрэри, үчүгэй фантазиялаах буоллаха, киһигэни аһар орду. Артыыс- тар дьоруойдары бу баар курдук оонньоон, киһигэр эмоцияларын бэйэбитигэр ыһыан, үйэ анараа өттүгэр биһиги саастылаахтар- быт көнүл иһин хайдах туруу- ластыгытын, охсуспуттарын илэ харахпытынан көрбүт курдук сананыбыт. Сорох түгүнүгэ ытаан да, үөрэн да ыһаахха сөп. Орду өйө мөлбүһүн билэр Ро- ман Татыйах уонна хараһынан көрбөт Сени иһэтэ Татыйа оруу- лара долгутта. Саха сирин олох- тоохторун, элэр ыччаты испэктээ- ги көрүг дьон ыһыарыт.

«Маарыкчаан ыччатта- рын» сырдык уобарастара кэлэр көлүөнэ түмүүлэх буо- ларыгар, киһи киһигэ сыһыа- ныгар үгүс холобур буолуоҕа. Бу испэктээккэ өрө көтөбүл- лэн, олохтоохтор тытталлаах Чурапчыбыт үүнэ-сайда, чэ- чирин, түтүс туурун туһугар үлэлиһин-хамсыабыт. Биһир дойдубуларын Эрилик Эристи- ни курдук улуу, билэр-көстөр дьоммут сырдык ааттара үйэ- тийэ турдун!

Марфа Петрова

УСПУОРТ

Дмитрий Эверстов-Диринскэй бириинигэр – сахалыы ыстаныыларга иккис өрөспүүбүлүкэтээби турнир

Минтээ 1962 сыллаахха, тохсус кылааска үөрэнэ сылдьан, үөрэнээчилэр өрөспүүбүлүкэтээби ыспартакыйаадаларыгар атах оонньуутун көрүтэр – кубооха бастакы мизэстэни ылыбыта. 1969 сыллаахха сайынтты ыспартакыйаадаа кубооха улахан дыонго 35 м.90 см. түһэн, оройуон рекордун олохтообута. Кэлин бу рекордун алта төгүл тупсаран, 36 м. 86 см. тирэдибитэ. Ол өр кэмнэргэ алдыттылбакка турбута. Онно киин Саха АССР успуордун маастара нуорманы толорбута. Чурапчы

Дмитрий Дмитриевич оҕо сааһа, оскуолатааҕы кэмнэрэ Чурапчы Диринскэй ааспыта. Физкултуура учуутала Е.М. Феофанов уһууутунан атах оонньуутунан утумнаахтык дьарыктаммыта.

оройуонугар барыта 16 төгүл чөмпүйүөн үрдүк аатын ылыбыта. Итинэн тэҥэ Улук Илин уонна Сибиир, САСР норуоттарын уонна Манчаары ыспартакыйаадаларын элбэх төгүлээх призердарынан буолбута.

Дмитрий Диринскэй ыспарсымыан эрэ быһылытынан буолбакка, хомойой тыллаах хойооннуутунан биллэрэ. Ол курдук, Арасыйыа суруналыыстарын сойууһун, «Саха сириин литератора» ассоциация чилиэнэ этэ. «Диринг уоттара» литературнай түмүүгү тэрийбитэ уонна салайбыта. Ону таһынан, идэтин үчүтэйдик баһылаабыт учуутал, тирэниэр, успуорт убаарабит пропаганда этэ. Үөрэх эйгэтигэр сыралаах үлэтэ сыаналанан, «Арасыйыа үөрэхтээһинин туйгуна» аат иҥэриллибитэ.

Дмитрий Эверстов төрөөбүтэ 70 сылыгар анаан, 2015с. сэттинэн 28 күнүгэр Хайахсыска бастакы өрөспүүбүлүкэтээби турнир сааһынан түөрт бөлөххө араарыллан ытыллыбыта. Оттон 2020 с. балаһан ыйыгар улуустааҕы киин билэтиэккэ төрөөбүтэ 75 сылын

көрсө кэрэстэбил-ахтыы төгүрүк остуол буолбута.

Быйыл муус устар 9 күнүгэр Хайахсыска өрөспүүбүлүкэтээби иккис турнир үрдүк таһымга ытылынна. Минна 16 улуустан уонна Дьо-куускай куораттан 28 успуорт маастара, 7 маастарга хандьыдаат уонна бастакы разрядтаах 52 күрэхтээһин саастарынан бисэ бөлөххө арааран илин-элин түһүстүлэр. Манньык элбэх успуорт маастардара кыттылаах күрэх Манчаары уонна Тыва сириин оонньууларыгар эрэ буолааччы. Күрэхтэһин биир уратытынан – өрөспүүбүлүкэ бастакынан аҕа саастаахтарга «Сахада-успуорт» ассоциациятын успуордун маастарын нуорматын толоруу буолла.

Үс көрүп түмүгүнүн турнир бастыгынарынан буолулар: кыргыттарга Валерия Олесова (Хагалас) 66.68 см. көрдөрүүлээх бастакы мизэстэни ылла. Анна Лыткина (Мэнэ-Хагалас) 64.37 см. иккис, Иванова Ангелина (Нам) 59.67 см. үһүс мизэстэ буолулар.

Эр дьонго Кай Адамов (Төрнай) 83.18 см. түһэн бастаата.

Игорь Скрыбин (Мэнэ-Хагалас) 82.08 см. түһэн иккис, Айаал Иванов (Бүлүү) 81.45 см. түһэн, үһүс мизэстэни ылылар.

Эдэр көлүөнэ бэтэрээннэргэ – 35-44 саастаахтарга Виталий Васильев (Ньурба) 68.02 см. түһэн бастаата. Федор Нохтунский (Чурапчы) 66.66 см. түһэн иккис, Захар Ефремов (Ньурба) 60.10 см. көрдөрүүнү ситиһэн, үһүс мизэстэни ылылар.

Орто көлүөнэ – 45-54 саастаахтарга Владимир Софронов (Чурапчы) 54.50 см. түһэн бастакы, Дмитрий Макаров (Чурапчы) 54.22 см. түһэн иккис мизэстэлэннилэр.

Аҕа саастаах көлүөнэ – 55 саастарыттан үөлэстэргэ Илья Дыдаев (Чурапчы) 56.43 см. түһэн бастакы, Василий Санников (Үөлэ-Бүлүү) 55.71 см. түһэн иккис, Афанасий Дорофеев (Чурапчы) 52.21 см. түһэн үһүс мизэс-тэлэри ылылар.

Бириинилээн көрүтүлгүгү чулуу көрдөрүүлэр ситиһиллэннилэр. Кыргыттарга Валерия Олесова кылыыга 24.52 см., ыстааҕа 23.74 см., кубооха Анна Лыткина 19.81 см. түстүлэр.

Эр дьонго кылыыга Данил Андреев (Таатта) 29.66 см., ыстааҕа Игорь Скрыбин 29.16 см., кубооха Андрей Васильев (Таатта) 26.35 см. түһэн, бастыгынарынан буолулар.

Күрэхтэһингэ Минтээрэй кэр-

гэнэ Мария Константиновна Эверстова, оҕолоро, сизинэрэ, биһиргэ төрөөбүттэрэ, аймактара, биһиргэ алтыспыт доҕотторо, үөрэппит-эрчийбит оҕолоро сыаналаах анал бириинистэри туруордулар. Күнү быһа ытыллыбыт күрэхтэһини толору астына көрөн баран, сорох сүгүрүйэ, сөбүлүү көрбүт күрэхтэһээчилэригэр анал бириинистэри туттарыылара күрэхтэһин таһымна өссө үрдэттэ.

Кыайыылаахтарга өрөспүүбүлүкэтээби атах оонньууларыгар федерацията, Диринг агрооскуола, ыспартакыйаада интэринэти-оскуола, Хайахсыт орто оскуолата, «Сага олох» хаһыат эрдээксинэ-тэ, Чакыр, Хайахсыт нэһилиэк-тэрин дьаһалтала, улуус Сэбиэтин дьоктааттара, Минтээрэй оҕолоро, сизинэрэ, үөрэппит-эрчийбит оҕолоро, атах оонньууларын сүгүрүйээчилэр олохтообут анал бириинистэри туттарыынына.

Күрэхтэһини түмүктүүр төгүрүк остуолга атах оонньуутун иһинки сайдымытын тула үгүс кэскиллээх санаалар этилиннилэр. Хайахсыт оскуолатыгар биһиргэ үлэлээбит үөлээннээх Николай Оконешинов, үөрэппит кылааһын оҕолоро, Саха өрөспүүбүлүкэтин атах оонньууларын федерациятын толороочу директэрэ, күрэхтэһин кылаабынай судьйата Максим Огостуров уонна күрэхтэһин кылаабынай сэкирэтээр Айталина Огостурова кыттан санааларын үлэһиннилэр.

Афанасий ДОРОФЕЕВ.

СЕЛЬХОЗТЕХНИКЭ ТЭРИЛЛИБИТЭ 90 СЫЛЫГАР

«Сельхозтехиниэкэ» - олохпут умнуллубат онкула

Хайа да киһиэхэ, сааһыран олорон, эдэр эрчимнээх саастарын, уһуннук үлэлээбит тэрилтэтин, дьонун-сэргэтин ахтара-саныыра баар суол. Биһир оннук тэрилтэтин Чурапчы оройуонугар, сүүһүнэн үлэһиттэрдээх, модун кыахтаах, араас элбэх тэхиниикэлэрдээх «Сельхозтехиниэкэ» буолар. Киһи быйыл улууспутугар төрүттэммитэ 90 сыла туолла. Онуоха ити даата Саха Автономията 100 сылыгар сөп түбэспитэ барыбытын долгутар уонна сомоҕолуур.

Тэрилтэбит устуоруйатыттан

1932 сыллаахха саҕа тэриллит тэрилтэ колхуостарга оттообун үлэлэрин чөлүстэн, ол аата, механизацияны киллэрэн барбыта. Онтон ыла, сыһыа, сир үлэтигэр, бааһына сириин оҕорууга, бурдук ыһылыгыгар, хомуйууга төһүү тэрилтэ буолулуута.

Оройуонга бастакынан «Локомотив» дьон уу наарынан үлэтир хамсаатаччы үлэсэ киллэрибэтэ. Бу көмөтүнэн бурдук мөһүлүсүтэ, пилорама итиннэ электростанция бэриллиэн үлэтир буолбуттара.

Оннооҕор Аҕа Дойду уоттаах сэринтин кэмнэригэр, тэрилтэбит биһир да күн үлэтэ тохтообото. Сэрингэ ыһырыллыбыт эр дьону, механизатордары дьахталлар уонна эдэркээн кыргыттар солбуйбуттара. Сэрин бүтэн, дьэ эйэлээх олох эргийбитэ, сут-кураан тохтоон, өн дьыллар сабаланын барбыттара.

Оройуон аһын-тангаһын таһымга, тэхиниэкэ уматытын тэриингэ анаан автопарка тэриллитэ. «Сельхозтехиниэкэ» оччолорго ити билигин Чурапчы сэлэһинэтин киинигэр I кыбартаал территориятын барытын ылар. Итиннэ «Почта» томпоругар хонтуруулаах, үлэһиттэр опорор хас да уопсай дьыллээх этэ. Сэлэһинэбит генеральнай бытаана онгоһуларынан, бааза-бытын көһөрөр туһунан оройуон Сэбиэтин дьаһала тахсыбыта, онуоха тэрилтэбит хас да күннээх мөккүөрдээх муһууһа күүһүн Садьымаҕа эбэтэр Нидьили күөлүн таһыгар дьон быһаарыл-

лыбыта. Онуоха куолас элбэтинэн, Нидьилини талбыттара. Онон дьэ, ити сиргэ төрүт олохсуйардыы, үлэ-хамнас саҕаламмыта. Ити мизэстэ 1967 сыллаахха «Сельхозтехиниэкэ» төрүттэммитэ 35 сыла бэлэтээн турар, ол туоһуутунан анал стела туруорулуубута. Баазабытын барытын мас матырыйаалларынан, оннооҕор 20 мизэстээх тэхиниэкэ гарааһын чууракаларынан тулуппуг.

Тэрилтэ – салайааччытынан

Бастакы таас тутуу, 120 усулуобунай единицалар өрөмүөннүүр мастарыскай 1971 сыллаахха үлэсэ киллэрибэтэ. Ол саҕа салайааччытынан А.А. Шадрин киллэрибэтэ. Дьэ, итинтэн ыла, үлэһиттэр таас тутуулар саҕаламмыттара. Ол эрэрин санаатын да, тутан киллэрэн барбаккын – бастаан сириин үөрэтин, таас тутуу бырайыагын онорторуу элбэх биризмэни, килиини-барылыны эрэйэр.

Салайааччыбыт Алексей Шадрин биризмэни таах халтайга ыппат этэ. Киһи үлэһиттэргэ анаан этээстээх мас дьыллэри, производственной баазабытыгар наадалаах эбии эбийиэктэри күүскэ туттарбыта. Ол курдук, 12 кыбартаалыраах үс дьэ, үлэһиттэргэ эбийиэтин остолобуой, столлярнай сыах, автомастарыскай, араас ыскалааттар тутуулан үлэсэ киллэрибэтэ. Ити производственной эбийиэктэри сыһытыга таас хочуолунай үлэсэ киллэрэн, үлэ-бит-хамнаспыт таһаарылаах буоларыгар улахан оруолу ылыбыта.

Алексей Алексеевич 50 мизэ-

тэлээх таас гараас тутуутун саҕалаан баран, атын үлэсэ барбыта. Онон салайааччыбытынан саҕа үрдүк үөрэти бүтэрэн, мастарыскай эбийиэктэһинэн үлэтир Е.А. Борисов анаммыта. Райком уонна Госкомсельхозтехиниэкэ салалталарын сөбүлэтин толору ылан, үлэтин химиниэктээх саҕалаабыта. Киһи сүүрэн-көтөн, Бүлүү бөлөх оройуоннарыгар таас тутуунан дьарыктанар Ингушети-ттан төрүттээх Х. Абушев тылын ылынанан, тэрилтэтигэр ыһыран аҕалан, үлэһитэн барбыта.

Ол түмүгэр, уонча сыл иһигэр 50 мизэстээх гараас, икки этээстээх хонтуруу, уус дьыллэ, М.Ж.Ф. мастарыскайа, физкултуура саалата, саппаас чаас ыскалаата, 18 кыбартаалыраах, толору хааччылыылаах 3 уопсай дьэ, 50 мизэстээх хонжукаа дьааһыла саад, таас тутуулар үлэсэ киллэрибэтэ. Манньык элбэх баһырхай таас тутуулары күүскэ саҕалаабытын бэлэтээн, оройуонга райсэбиет бэрэссэдээтэлинэн анаммыта. Киһи күүһүнэн тэрилтэбит салайааччыларынан бастаан, Ф.А. Тимофеев, кэлин С.М. Дождуров таас тутуулары салгыы тэниппиттэрэ.

Үйүтүн – үтүө үтэс

Тэрилтэбит 1982 сыллаахха, салайааччыбыт Е.А. Борисов үлэтир күүһүгэр, умнуллубат саамай улахан тэрээһин буолбута. Оччолорго Партия Райкомун I сэкирэтээр И.П. Листиков бары тэрээһиннэргэ кыттыны ылан, бэркэ тэрийсиптэ. Үбүлүүдээх

сылбытыгар, өйдөбүннүк буол-лун дьэ, ХТЗ тыраахтары булан аҕалан өрөмүөннээн, суох чаастарын ситэрэн, биризмэтигэр үрдүк постаменга туруорулуубута.

1992 сыллаахха, Сэбиэскэй Сойуус ыһыллыгыгар, 60 сыллаах бэлэ даата санааҕа да турба-таҕа. Арай автопарка үлэһиттэрэ постаменга ГАЗ-51 массыынаны хомуйан, кырааскалаан туруор-буттара өйдөбүннүк буолан ту-рар.

Кэлин тэрилтэбит аата үгүстүк араастаан да уларыйдар, 2002 сыллаахха (сал. Оконешинов Н.В.) үбүлүүдээх 70 сылыгар үтүөкүн киһигэ бэлэттээн тахсыбыта. Бу буолар эбит – тэрилтэ үлэһит кэлиит кэрчик сылларын үйүтүтүн, оччотообу салалтаҕа махталбыт мунгура суох.

Дьэ, онтон 80 сыллаах бэлэ күнүгэр, оччолорго улууспут салайааччыта С.И. Яковлев тэрийэн, көбүлээн, үрдүк таһымга ытыл-пыт. Ол түмүгэр сэлэһинэбит биһир мааналаах томторугар «Локомотив» үйэ-саас тухары постаменга туруорулуубута.

Тэрилтэ бары бэтэрээннэригэр түөскэ иллитилэр үбүлүүдээх бэлэтигэр туттарыллыбыттара, бүтэһигэр «Айылы» сыһыалап киһинигэр дьоро кэһэ ытыллы-быта.

2017 сыллаахха тэрилтэбит 85 сылын эмиз умнуллубат гына бэлэтээн турабыт. Ити сыл «Сельхозтехиниэкэ» хааларыт таас тутуулар, бары араас хаймаха-лаах тэрилтэлэргэ сыһаарыллан, Нидьили түөлбө олох атын саҕа таһымнаах, үлэһит-хамсаан бар-быт кэмэ этэ. Ол курдук, Чурапчы-тааҕы Колледж, «Сахаснептранс», ИП Дождуров, ИП Сивцев, ОДКХ тэрилтэлэрэ баар буол-буттара. Бу тэрээһингэ оччотообу улуустуу баһылыга А.Т. Ногови-цын көбүлээн, өрөспүүбүлүкэбит ИЛ Дархана Е.А. Борисов кэли кыттыны ылыбыта.

Колледж хонтуруатын иһигэр, урукку «Сельхозтехиниэкэ» үлэтин кэрэһилин хартыскаан испэннэ туруорулуубута. Өссө бу сыл биһир ураты суолтатынан – ол тэрилтэ тэриллит ологу

онкулу кэрэһилин Нидьили түөлбө мусуой-балаһан туту-луна, күрүөлүннэ-хаһаалаана. Ол иһин оччотообу Колледж ди-риктэригэр Е.В. Поповна махтал-быт мунгура суох.

Дьэ, ити күүһүнэн «Сыл – хо-нук» дьыллэринин, тэрилтэбит 90 сыла бу тийээн кэллэ. Ман-на эмиз уруккуттан үлэһит хам-мыллыабыт (сал. М. Е.Попов) сыл иһинтэн былааннаан, кэпсэ-тиһэн, үлэ ытылынна.

Ол курдук, Чурапчы нэһилиэ-тин (баһылы В.Д. Сивцев) кытта сөһүлөн, Локомотив турар мизэстэтигэр тэрилтэбит үлэһит аа-спит олохун кэрэһилин бэлэ су-руйуулары, хаартыскалары улахан Баннерга тийэн туруоран, биһир бэлэ үйүтүтүнн онордорбут дьэ саҕалаах үлэһитин ыта сылдьабыт.

Түмүккэ

Тыва хаһаайстыбатынан дьарыктанар тэрээһиннээх ити-энэ биһирдэһин хаһаайсты-балар бүтүгү күнүгэ ыраахан балаһаннааҕа ололорлор. Ки-һитэр бэйэлэрин кыахтарынан тэхиниэкэлэри өрөмүөннэһин, сири таһаастаһын үлэһитин ы-тар кыахтара суох. Ыраах ходоу-лар, баһылаары быраһыллан, күрүөлэрэ-хаһаалара суулан, айгыраан, туһаттан таһыстылар. Оннооҕор уу кутар систэмэлэри туһаммат буолуубут.

Сири оҕоруу – үгүс үбү, ула-хан тэхиниэкэлэри эрэйэр ыраа-хан үлэ. Онно уматык, сизэ, уобурдуу, ол барыта туһаннаах сиригэр тизэлэн килиитэ, таба туһаныы эмиз элбэх түбүктээх үлэни эрэйэр.

Онон бу билигин сайдылаах олоххо тыва сиригэр сүбү-сыл-гы иһинтигэр, сири кытта үлэсэ, тэхиниэкэлэри өрөмүөн-нэһингэ, урукку курдук киһи сиргэ өрөмүөннүүр, техническэй көрүү-истини курдук наадалаах үлэ-лэри сүүрүнүүр тэрилтэлэр баал-лара буоллар, төһөлөөх абырал буолуо этэй?!

Василий ПОПОВ,
үлэ бэтэрээнэ.

САХА АВТОНОМИЯТА ТӨРҮТТЭММИТЭ 100 СЫЛЫН КӨРСӨ

Болугур нэһилиэгэ — сайдыы суолунан

Бастагы Болугур нэһилиэгиттэн Сэбиэскэй былаас туругуларын туһугар 43 киһи саа-саадах тутан сэриилэспиттэрэ. Үрүн баандата кыайтаран. Кутта түспүү сирэ буолар. Онтон ыла эйэлээх олох сабаланаар, тыа хаһаайыстыбатынан дьарыктанар артыаллар үөскүүллэр. 1936 с. "Тельман", "Ылдьаа ыллыга", "Фрунзе", "Чапаев", "Димитров" колхозтар тэриллилэр.

Аҕа дойду Улуу сэриитин сылларыгар Болугур нэһилиэгиттэн барыта 126 киһи ыһа-рыллан сэриигэ барбыта. Киһиэртэн 103 киһи быһаччы сэриигэ кыттыбыта. Болугур нэһилиэгин дыно-сэргэтэ 12 Бойобуой уордаан кавалердарынан, 19 бойобуой мэтээллээх бойууттарынан кизин туттабыт. 1948 с. «Фрунзе» колхоз сыйгыһыта Роман Иннокентьевич Константинов сахалартан бастакынан Үлэ Дьоруойа буолбута.

1951 с. бөдөһүбүт "Ленин" колхозу буолабыт. 1956 с. нэһилиэкпит сайдыы суолунан чэчири сайдан барбыта. 1958 с. Одьулуун нэһилиэгин кытта холбоһон, "Ленин" колхозу буолабыт. Колхозу 401 хаһаайыстыбалааҕа. 2110 сүөһүлээбэ, 1612 сылгылааҕа. 1961 с. муус устар 29 күнүгэр Ленин, Эрилик Эристин, Калинин уонна Ленин ааттарынан колхозтар холбоһон, бөдөн "Эрилик" буолбуттара. Колхозу 11 нэһилиэгин хаһара, онно 5888 киһи олороро, 1415 хаһаайыстыба, ол иһинэр 2048 үлэһит баара. 1909 ынах сүөһүлээбэ, 6340 сылгылааҕа. 1964 сылтан билиэс урукку аалпытын тэннэрэн, Болугур нэһилиэгэ буолбуттут. 1965 с. төттөрү араарыллан, Ленин аатынан колхозу буолбуттут. 1975 с. Калинин уонна Ленин ааттарынан колхозтары холбоһон, Карл Маркс аатынан колхозу тэриллибит. Одьулуунна киһиэммитэ. Ити уларыһы-тэлэрийин сылларыгар Чурапчы-Мындааайы суо-

лун оноргоу садаламмыта, тыа хаһаайыстыбатыгар туһанылар тэжиникэ дэлэйбитэ. 1954 с. Бос Тумулугар 25 ат күүһэ күүстээх дизельтэй ыстансыла тутулан, күһүн электростуу биэрбитэ. Өрүс унуор хортуппуй, оҕуруот аһын олодор улахан хаһаайыстыба тэриллибитэ, сирин онорон, ходоһа сирин кэпсэппиттэрэ, дьэһимизин өлгөмүк үүнүрүбүтүтэ. Үүтү ыһыһыта Варвара Никитична Игнатова, Мария Фоминична Абрамова биһирдн ынаһтан 3500 кг ордуу ыан, "Үлэ Кыһыл Знамята" уорданынан наҕараадаммытара. Саҥа хотон тутуута садаламмыта, сүөһү аһаана да эбиллибитэ.

1955-1960 сс. бастагы радио-узел үлэһэбитэ. Дыссаат, оҕо санаторийа үлэһэбиттэрэ, 250 мистэлээх типовой Култуура дьытэ, 1000 туюна бурдук хараллар механизированнай ысхылаат, учууталлар олодор уопсайдара, саҥа маҕаһын тутулубуттара, олбуордары штакетинктааһын, мас олордута садаламмыта. 1966 с. мастарыскайдаах тыраахтар гараһа, 800 га саҥа баһына сирдэрэ онгоһуллаллар, элбэх сыллаах от ыһыллар, Мындааайыга оҕуруот аһын, хортуппуй хаһаанар ысхылаат, тэһилинссэлэр тутуллаллар. 1970-80 сс. 320 мистэлээх типовой оҕуола саҥа дьытэ, «Тыһынчалаах хотон», 75 мистэлээх саҥа интэрнээт дьытэ, борохуот табаарын ысхылаата Кутдааҕа көһөн, ысхылааттар тутуулар, типовой маҕаһын үлэһэ киһиэрттэрэ. 1977 с. бастагы тэ-

лэбьисэринин биһирн көстүбүтэ.

1983-1990 сылларга Тыа хаһаайыстыбатын министриэ М.Е. Николаев дьаһалынан «Мындааайы» совхозу тэриллибитэ, үрүк күүрүүтүтэ уот Мындааайыга биһир кэлэн суаарыстыбаннай ситимгэ киллэриллибитэ, саһыл фермата, Кыстык Кутдааҕа 25 мистэлээх дыссаат, блочнай сыах аһыллыбыттар. 1992 сс. Мындааайытааҕы КП тэриллибитэ, нэһилиэккэ бастагы таа тутуу — 95 мистэлээх дыссаат үлэһэ киһиэрттэ.

1993 с. баһынай хаһаайыстыбалар үөскэбиттэрэ. 1996 с. «Кустуо» өрөспүүбүлүкэтээһи экологическай оҕо-избигирдэр киһиэ аһыллыбыта. 2000-2005 сс. 12 үлэһиттээх баһаарынай чаас тэриллибитэ, «Туймаада Нефть» хампааньыта нэһилиэккэ АЗС аспыта, 150 мистэлээх сыһынаан киһиэ тутулан үлэһэ киһиэрттэ. 2006 сыл норуот күүһүнэн АТС уонна Почта дьытэ, 2007 с. таас балыһа, 2009 сыл саҥа модельнай библиотикэ тутулубуттара. Эргэ совхозу хонтуоратын уларытан, кырдааастарга 9 мистэлээх олодор дьыт аһыллыбыта. 2011 с. Үөрэтэр куортуастаах кыһынты тэһилинссэлээх оранжерэ дьытэ үлэһэ киһиэрттэ, Р.И.Константинов аатынан Амма орто оҕуола иһинэн «Эйгэ» производственной — потребительской кэпсэртитт тэриллибитэ. 2012 с. оҕуола иһинэн оҕуруот аһын харайар дьыт, «Билайн» сибээһэ олоххо киһиэрттэрэ. 2013с. Дьо-

руой Арамаан төрөөбүтэ 115 сылынан, сайылыгар Саппаас Окю өйдөбүннүк паамтыннык туруорулубута. 2014 с. Кыстык Кутдааҕа толору механизированнай манньык уонна субан сүөһүтэ аһаан, таас комплекс тутулубута. 2014-2018 сс. «Кластерное развитие сельских территорий» дьэһи бырагырааманан үгүс үлэ олоххо киһиэрттэ. 2015 с. Баһаарынай чаас саҥа дьытэ үлэһэ киһиэрттэ, онно баһаарынай массына кэлбитэ. Кырдааастар сибээртэрин бэрэссэдээтэл Николай Михайлов көбүлээһининэн «Арчы» дьытэ норуот күүһүнэн тутулубута. 2016 сыл Р.И.Константинов төрөөбүтэ 120 сыла бэлэстэммитэ. Нэһилиэккэ киһиэрттэ Дьоруой Арамаан пааматыннык туруорулубута. Николай Михайлов бырайыагынан онгоһулан, «Кыһылы» скверэ тутулубута. «Фрунзе» колхозостан төртүтээхтэр Саппаас Окю өйдөбүннүк бэлэһи туруорбуттара уонна Альбина Харитонова көбүлээһининэн киһиэ тахсыбыта. Ыһахтыыр туһулгэ саҥардылан онгоһуллубута, Дайҕа үрэгин туруур өрөспүүбүлүкэтээһи суоттаах тими́р муоста тутулубута, «Мегафону» сибээһэ киһиэрттэ. Сайынты уу ситимэ саҥардылан тардыллыбыта.

2017-2022 сс. Константинов аатынан уулуссаҕа ППМН бырагырааманан уулусса уота тардыллыбыта. Олохтоох оҕуолаҕа МТЗ-82 тыраахтар, УАЗ микроавтобус аһыллыбыта. Ааллаах Үүн таһаасчыттарыгар аналдаах өйдөбүннүк бэлэ Амма биһирдэр туруорулубута. Нэһилиэккэ успуорт саалата тутулан үлэһэ киһиэрттэ, «Үүнэр колүөнэ» пуонда анабылына оҕо сыһыанар былаһаакката туруорулубута. 2018с. Дайҕа үрэгэр Бэскэ турууру

улахан муоста тутулубута, нэһилиэккэ киһиэрттэ 5 км суол онгоһуллубута. 2019 с. «Амма» ЖСХПК тэриллибитэ. Үөрэх министриэтибэтин нэҕүө оҕолору таһарга аналлаах «Газель» микроавтобус аһааммыта. 2020 с. Амма улуулун Сулданчы нэһилиэгиттэн тардылан, түргэн итэ-риниэт ситимэ олоххо киһиэрттэ. 2021 с. нэһилиэк иһинээһи суолга өрөмүөн үлэһэ барбыта.

Буйуун-учуутал, үйүтүтэччи Иван Михайлович Павловка аналлаах стела туруорулубута. Дьоруой Арамаан төрөөбүтэ 125 сылыгар аһаан «Арчы» дьыттин тутула уларыһан, Р.И.Константинов аатынан му-суй-дьыт аһыллыбыта, бастын сылгыһыкка аһаан үбүлүөй-дээх түөскө аһыллылар бэлэ олоһонно. Сылгыһыт скверэ киһиэ ааркаҕа арыллан, 60 сылгыһыт үтүө ааттара үйүт-тиһиннэ, 2022 с. «МТС» сибээһэ олоххо киһиэрттэ. «Тыа сирин кэһимник сайыннары» бырагырааманан 120 мистэлээх таас оҕуола тутуута садалына.

Бүтүһү күнэ Болугур нэһилиэгэр нэһилиэгин аһаана — 1127 киһи, 344 ыал олодор, 12 тэрилтэ үлэһит. Маны таһынан 15 тэриллилээх баһынай хаһаайыстыба баар, аһы-тутуу өтөтүөн 2 ИП үлэһит. Нэһилиэккэ 7 уопастыбаннай түмсүү ситимнээхтик үлэһит. Бэйэлэрин дьоруурдарынан араһан, 14 кулуубнай түмсүүлэртэ, 13 аһыныһынай сиркэ-йэлэртэ дьон-сэргэ дьарыктанар. Түргэн сайдыһаах саҥа үйэ Болугур нэһилиэгин дыно-сэргэтэ, олохтон хаалбакка, дьонун-ху хардыһаан, сарсыһы күн ситиһиһиэрт эрэллээхтик айаллар-туталлар, дойдута кылааттарынан киллэрсэлэр.

Болугур нэһилиэгин дьаһалтата.

ИҔИРЭХ ТЫЛЫНАН

Дьаакып — биһиги тапталлаах таайыт. Элбэһэ, ай-маһымсаҕа бэрт буолан, дьоммут куттарын тулут киһи, киһини эһэбиттэһи-эбэбиттэһи садалаан бары үөрэ-көтө көрсөбүт, кэлэр эрэ дьытэ сэргэхсийин буола түһэрэ.

Биһиги хос эһэбит Холтоботон төртүтээх Сергей Лавров 3 уоллаах эбит. маннайгы уолун Охондойтон элбэх оҕотуттан ийэм Маайа эһиниэ Домналыһаан хаалбыттар. Эһиниэ Мугуһайга ыал буолан, оҕо-уруу төрөтөн олохсуйбут. Иккис уолун Уйбаан бастагы кэргэниттэн Сэмэн, иккис кэргэниттэн Дьаакып төрүүллэр. Сэмэн көһөрүүтэ бэра сылдан Кэбээһигэ олохсуйан хаалбыт. Үһүс уолун Байбал оҕото, эмиз Байбал дьэһи, Сунтаарга олохсуйбут. Онко Одьулуунна Лаабыра удьуордарыттан ийэм Дьаакып-тыһын хаалан, күндүтүк, чугастык санаһан, өйөһөн-өйөһөн оло-руттар. Оччолорго Чурапчыга Лавров дьэһи араспаанньаны собо-тох Дьаакып эрэ сүгэрэ.

Таайым Дьаакып — кыайыһылаах үлэһит

Ийэ айылҕабыт барахсан күөх солкоҕо сууллан, мунутуурдук кэргэһи тулар кэмэ. Сайылыкка аһыыр оҕу аһаатыра, ыанньыһыт ынах үрүн илгэтигтэн бэр-сээри маһырыра, тойтоһуа сүүрэр ньирэй мэһириэр... түптэ буруота, чыгыһаах ырыата-тойуга, сэбирдэх сипсирэ — барыта кэрэ дьүрүскөн буолан кутуллар. Ол быһыһыгар таайым улахан дьыт кэргэнэ, сир симэһэр тэһиээх быһырыһыс оҕолорууну, үөрэ-көтө үлэлээн үлүмнэһэ сылдьаллар. Сибээһэй аһы аһаан тойтоһу топтут сүүстэн таһа ньирэй маһаммытты, оҕо-оҕо курдук ойуоккалаан туораахтаһаллар.

“Аҕа кэргэһигэ үлэһэ сыһыанымтан, өйө-санаата олохтоотуттан, бэйэтэ сөптөөхтүк салайынарыттан, дьаһанарыттан дьыт кэргэн олоҕо тутулукаах. Аҕа бөҕө туруктаах буоллаһына, оҕо-уруу олоҕо ону батыһар”, — дьыт улахан дьыт кэргэн ийэтэ Ульяна Дмитриевна биһир суруналыһы кытта кэпсэртэһэр. Бу киһилэр олорон кэлбит олохторун муудараһа, бу эһингэ Ылдьаана кэргэһигэр, холоонноох дойдуртар итэһэлэ, эрэлэ көстөр. Ылдьаана — таайым Дьаакып дьолугар түбэспит, оҕо-уруу төрөтөн Лавровтар удьуордарын тэһипит-уһаһыт күн курдук күндү киһи, улахан буукубаттан сурулар Герой ийэ. Кэргэн, ийэ киһи быһыһынан эр киһиэхэ муударайдык сыһыаннаһыттан, аһаларын холоһор онорон өрө тулутун үтүө түмүктэрин көрө үөрөбүт.

Аһалара Дьаакып удьуордаан туран көнө сүүрүнээбэ, бастын майгыта, дьону кытта эйэтэ, иһир-сэһэ суоҕа, үлэһит киһи ыраас, көнө олоһун суолун кыргэлэ, кэргэһигэ буолар.

Биһир түгэн хараһар көстөн кэлэр. Оҕолор кыраларыгар күһүн оҕуолаҕа бары саҥа, Дьаакып куораччыттарынан өй-

дүүбүн, билиэхэ улаһыһы-улахан үрүсээһин сүтэн, суумка бөҕө тутан киһиэ кэлэр. Оҕолорутар ааҕа таһаас-сап, аһа таһаһын биһин-уһуһун аһалара. Барыта сөп буолан эрдээх буолуо. Куораччыт табаарын биһир-биһир таһааран, улаханньык аһыһын туран көрдөрө олооро бу үтүтэһин! Астык аҕа, аһаардаах улаһаан, көрүгүһүн са-хаҕа киһи мыһа көрбөт киһиэрт! Онукха эһи аһыһа-тутуута та-быллыһыт дьоллоох аҕа, кыраһык да, сырдыгынан сыдаһаа оло-рон: “Бу кыргыттарбар Аанкаҕа, Еляҕа, Мэаскаҕа, Шураҕа, бу уо-латтарбар Яшкаҕа, Сизинькэҕэ, Минтэҕэҕэ, Баһыһаҕа, Уһуһка, Павлиһка, Степаҕа, Костикка.” — дьин-диз, күлүм аһыһан үлэһитин олооро киһи эрэ үөрүөх, санаата көннү-үөрүөх көстүүтэ буолар. Оҕолоро хайдах курдук үөрэн тула көтүөхтэрин санаан эрдээх...

Дьаакыбы үлэһит киһи дьэһи эрэ эһи кэргэһи кур-дук. 40-ча сыл бороон көрүүтү-гэр куруук үрүк ситиһиһини көрдөрөр түмүктэр үгүс сырат-тан, үлэһит таһаһалара биллэр. Дьаакып ньирэйлэрин төрөһүт оҕолорун курдук көрөрө, би-эбэйдирэ. Ол курдук, үлэһит ньымаларыттан аһыһа холоһор:

бастатан туран, уулуур ууларыгар улахан болҕомтотун уураа. Саҥа төрөөбүт ньирэйгэ, бастаан утаа, оргуйбут ууну сойутан иһэрдэрэ, оҕуураг өтүгүтэр биһир ыһыгар дьэһи. Молтох ньирэйлэри туспа тутан, туруктарынан көрөн хатаба-лаан, аһа аһыһан аһаан, туссара-с-ситиһиннэрэрэ. Саҥа төрөөбүт ньирэйи “иһинэ түһэһин кытта таһырдьа таһааран чэһиһэрэ. Иһи ыалдыһыт ньирэйгэ бурдук эб-тэр күөх сэбирдэхтээх оҕу орутан аһыан иһинэ иһэрдэрэ. Хотон иһи кураһах буоларыгар кыһал-лара, ыраастык тутара. Бөлөнөхө араас биттэһиннэри булсуйан ха-аһы онороро.

Мантан да көстөр киһи тус-таах үлэһитгэр хайдах-курдук ис сүрэгиттэн кыһаһан үлэһиттэ. Дьэ, бу курдук биһир өрөбүлэ суох үлэһит, маннай утаа, бэйэтэ, он-тон кэргэһинин, ортотунан, 100-түү борооскуну бытараһыһы сыл көрөн, тохсунньуга 300 киһилээх, сороһор 400-чэһи тийэһи аһаһы-наах онгоһонно туттараллара.

“Үлэһи сыһаһан, саһаһаан путеһка биһир, собуруу куруо-ртарынан — Грузиянан, Ессенту-кинан, Читаһан сыһаһаһыттар, Ульяһан эмиз Ессентукиһа. ик-китэ баран сыһыһаммыта. Ону

таһыһан мэтээл, бэлэһэ бөҕө, ма-тасымкыл, “Москвич” массыһына пуондаһа, дойдубар Одьулуунна 4 хостох дьыт биһирдэрэ. Онон үлэ үөрүүтүн, сыһаһыһын бил-битим”, — дьэһи таайым Дьаакып үөрэ аһар.

Үлэһитгэр 1976 сылтан биһир-дэ уопуска дьэһиннэн туһаһар буолбут. Онно даһаны оҕолорун дьаһайан, үөрэтэн үлэһитэрэ. Кэргэһиннэр оҕолорун куруутун даһаны бэйэлэрин кытта илдьэ сылдьан үлэһэ таһаһалара. Оҕо-лор, быһа холуһан, 6 саастарыттан садалаан үлэһэ эриһиллэрэ, туюк барыта үлэһит таһаһарын билэ улааталлара. Ол курдук сайы-нын ньирэй көрөллөрө, улаһаттар оттууллара. Ону тэһи дьыт ис-тас үлэһитгэр — муус ыһыһыгар, уо-кка оттор мас мастыһыга да буол-лун, күһүнүгэ булка-балыһка — ба-рыһыгар тэһиһэ сылдьыһаллара.

Бү күннэргэ суруйа олорон Бүтүөкөн өйдөбүлүлэргэ куу-старан, элбэһи эргитэ санаһым, таайым Дьаакып эйгэһинэн оло-рон ыһыһын, киһилэргэ, дойдубар маһыһыттар курдук санаһыһын, ис-испиттэн долгуйа үөрдүм. Хаһан эрэ собоһох таайым Дьаа-кып күн бүгүн үгүс элбэх ыһа-таах, улаһыһын-улаһан дьыт кэргэн төрдө-төбөтө, дьоллоох да дьолло-ох аҕа, эһи, хос эһи буолан оло-руттан!

Дьолун толору буоллун, күн-дү-мааны таайым! Эн кэһиһири ыһаһаһыгар үйэһиттэн үйэһи чэ-һиһи-чэһиһи, үүнэ-сайда турдуһ-нар!

Федосия КОЛЕСОВА, баһта, РФ уопсай үөрөхтэһинин бөһүтүтээх үлэһитэ, Одьулуун нэһилиэгин Бөһүтүтээх олохтооһо.

СУБЭ

Сибиинньэ оҥотун ылан ииттиэбин

20-с үйүбү, 1980 сылтан, сибиинньэни бырамысыланнай төрүккэ олохсун, иитин хайысхата олоххо киирбитэ. Нерюн-гритта “Золотинка” солхуоска уонна Дьокуускайтан чугаһынаа-бы Хатааска сибиинньэни иитэр улахан таас комплекстар тутуллу-буттара. Дойду киин уобаласта-рыттан түргэнник ситэр боруода сибиинньэлэри аҕалар буолбут-тара.

Билигин Хатаастаабы сибиин-ньэни иитэр комплекс күн бү-гүнгэ дээрэ үлэлээн, нэһилиэ-ниэни олохтоох бородууксуйанан хааччыйар, онтон киһи астынар, үөрэр.

“Хатаастаабы сибиинньэни иитэр комплекска” «Туймаада» агрохолдинг генеральной ди-рижэрин субэһитэ Ольга Борисо-ва манык иһитиннэрэ:

— Комплекс бүгүгү туру-гунан, 571 төбөнү атылаата. 88 төбөнү иитэрэ бээрдибит. Өлүөхүмүс — 105 төбөнү, Мэнэ Ханаласка — 100-чэкини, Аммаҕа — 140, Чурапчыга — 200-чэ төбөнү атылаатыбыт. Түгэниэн туһанан, бийиги хаһа-айыстыбабыттан сибиинньэ оҥотун ыларгытыгар ыгырабыт.

Комплекс нэһилиэниэни кытта сибиинньэни төлөһүтүүгэ дуоһабар түһэрсэр.

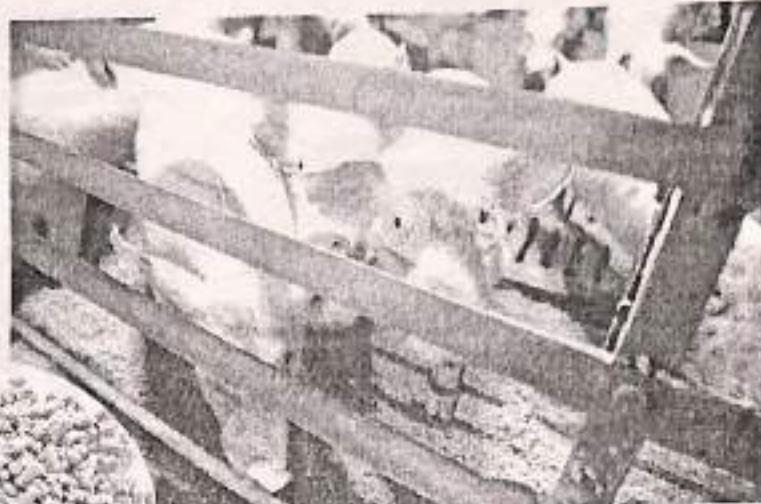
Төлөбүрүн тутта буолбакка, 2022 сыл ахсынны 1 күнүгэр дээрэ уһатан төлөһүүххэ сөл. Ол аата, корон-истэн улаатынна-рыт сибиинньэни этин күһүн атылаан баран, ол харчытынан төлөһүргө олус табыгастаах. Бэ-тэриннээрдэр контуруоллуулар. Онон атылаанар сибиинньэ оҥо-лоро үчүтэй туруктаахтар.

Усулуобуйата:

— Өскөтүн сибиинньэ оҥото 25 киһиэхэ дээрэ ыһааһыннаах, икки ыйыттан тахсыбыт түгэни-гэр, сыаната — 15 тыһ. солк. Өсөө 120 киһиэ комбикорм босхо бэ-риилэр;

— 25-тэн 45 киһиэхэ дээрэ ыһааһыннаах, 3 ыйыт-тан итэҕэлэ суох сибиинньэ оҥо-тун сыаната — 17 тыһ. солк. Эмнэ 80 ки-һиэ комбикорм бэриилэр;

— 46-тан 60 киһиэхэ дээрэ, 5 ыйыттан кырата суох сибиинньэ оҥотун сыаната —

20 тыһ. солк. Хас сибиинньэ оҥо-тун аайы 40 киһиэ комбикорму босхо ылабыт. — 61-тэн 70 киһиэхэ дээрэ ыһааһыннаах, алта ый-

ыттан тахсыбыт сибиинньэ оҥо-тун сыаната — 24 тыһ. солк. Сибиинньэ аайы 40 киһиэ дээрэ босхо бэриилэр.

Онон хатаастар бородууксуйа-ларын атылаһабыт!

Семен ЖЕНДРИНСКИЙ.

БОЛБОЙУНУ

Мындабаайы бөһүөлэгэр ынах сүөһүгэ бруцеллез ыарыы турда

Өрөспүүбүлүкэтэ бэтэринээрнай чинчийэр лаборатория кулун тутар 22 күнүгэ бородууксуйанан, Чурапчы улуусугар Мындабаайы бөһүөлэгэр «Мындабаайы» ТХПК-ба ынах сүөһүгэ бруцеллез көһүннэ. Онон олохсун, Саха сирин бэтэринээрнай Департамена муус устар 4 күнүгэ 20 нүмүрдээх дыһа-лынан, Мындабаайы бөһүөлэгэр ынах сүөһүгэ бруцеллез ыарыытыгар пуун аһылына.

Бруцеллез — ынах сүөһү сыстыганнаах ыарыыта буолар. Ону таһынан, киһиэхэ уонна атын кыылга эмиз сыстар. Бру-целлез ыарыыта сааһыттан тутулуга суох ханнык бадарар сүөһү ыалдьар. Ыарыы тарҕанар сүрүн биричиинэлэрин доруо-бай уонна ыарылаах сүөһүлэр биригэ туралара, мээчиилээрдэр буолар. Ыа-дыбыт ынах үтүн иһэн сыстыахха сөл.

Бруцеллезтаабыт сүөһүлэр сыстыганнаах ыарыыга түргэнник бэриниллэрэ бэлэ-тэнэр, ону таһынан уулаах ынахтар тор-бостуохтарын сөл.

Бруцеллез ыарыыны тарҕатар бакте-рия тулаһыгар эйгэсэ уһуннук тыһылаах сылдьар. Ол курдук, ууга — 114 күн, буор-га — 100 күн, үүккэ — 10 күн, экиэ — 60 күн.

Мындабаайы бөһүөлэгэр ынах сүөһү-гэ бруцеллез ыарыы бүтэһинин 1985 сыл-лаахха бэлэһэммит.

Бу ыарыы хаһаайыстыбага улахан хоромньуну аҕалар, ол курдук:

- ыалдьыбыт сүөһүнү эмтээһин боһуллар;
- үтү аһа нунуга туттарыла-бат;
- эт атылаанара боһуллар;

- сүөһү олутуу уксур, малтук сүөһү сыһылан, өлөрүлэр;
- мамыт үтү сиксийди туттарыр боһуллар;
- доруобай тарууу ыны аһаана аччыр;
- бруцеллезу утары охсуһу эбэх хо-рамтуну ирдир.

Муус устар ыйын 4 күнүгэр Мындаба-айы нэһилиэгэр ынах сүөһү сыстыганна-ах ыарыытын сэрэтэргэ, утары охсуһарга былаан бигэргэммитэ. Былаан пуунна-ра барыта туоллабына, нэһилиэк, улусу бруцеллез ыарыыттан босхолонохтоох. Онон ынах сүөһүлээх хаһаайыстыбалар, биридиннэн дыон бары өйдөөн, бэтэ-ринээрнай сулууста үлэһиттэрэ тэрийэр үлэлэрин онгортон, бруцеллез ыарыыны утары охсуһарга биер санаанан үлэһиттэ-рыгырабыт.

Агата ПАВЛОВА,
Россельхознадзор Саха сирин
салаатын судаарыстыбаннай
инспекторэ.

РЕКЛАМА

Магазин «УНТЫ ЗДЕСЬ» объявляет анти- кризисные акции

Пошив унтов — неотъемлемая часть культуры якутов. Мастерство передается из поколения в поколение. И сейчас это не просто зимняя традиционная обувь, это статус, это долгосрочное вложение средств, это точно необходимая вещь для каждого якутянина, иначе зиму просто не пережить.

Теперь покупка новых унтов в сложившееся тяжелое экономическое время становится подготовкой к будущему, залогом уверенности в завтрашнем дне.

Магазин «Унты здесь» — это продажа унтов произведенных исключительно якутскими мастерами. В производстве участвуют мастера с опытом более 30 лет пошива унтов.

Также мы пригласили в команду масте-ров технолога обуви с опытом работы на якутских унтовых фабриках. Специа-листов в обувной сфере с профильным специальным образованием в Якутии почти не осталось, многие просто уеха-ли. Теперь наши унты еще выросли по качеству: мы внедрили новые колодки, модельные, средние, для стандартной и полной стопы, также ведется усиленный контроль приемки унтов по качеству, внедрили подопытный российский войлок черного цвета, подошва прошла сертификацию, конечно использование валеков в подошве это миф, обман поку-пателя. Только профессиональный под-ход может производить унты высокого качества и продаваться по соответствующей цене, а унты сейчас стоят не дешево.

Каждый год мы отслеживаем новые веяния моды, чтобы унты были краси-выми, конкурентоспособными. Наши модели стали настолько популярными, что их стали копировать не только дру-гие производители унтов, но и китайцы, они конечно «перекрывают кислород» нашим мастерам по билэ, т.е. бисерным ручным вышивкам, стоят они дешево, но и исполнение, качество соответствен-но в разы хуже. Наверное мы чуть ли не единственные, кто полностью поддержи-вает наших якутских мастеров. Ведь не каждое предприятие может обеспечить работой, достойной и своевременной за-работной платой людей, которые своими шьют, подшивают, вышивают, тем самым несут и сохраняют культуру народа Саха.

Люди полюбили наш магазин еще и за богатый ассортимент: унты есть муж-ские, женские, детские, ботинки, полубо-тинки, тапочки из камуса.

Только наши унты имеют маркш-ровку и товарный знак официально зарегистрирован!

Любовь КУЗЬМИНА,
главный бухгалтер.

ПОЛИЦИЯ ИИТИННЭРЭ

Чурапчытаабы ис дьыала отделын миграционной пууна иһитиннэр

Быйылгы сыл сааскы халаан уутугар олохсун дьыаһыт буолуохтар түгэнигэр судаарыстыбаттан көмө көрүлэр буол-лабына, олохсун дьыаһыт адырыһыгар эбэтэр кэлэн олохсун сиргитигэр регис-трацияламмыт эрэ буоллааххына, маты-рыһаалынай көмө оҥоһуллар. Ол бэрэби-эргэ бийиги, миграционнай пуун, нөһүө аһар. Онон бары олохсун дьыаһыттар бэлэһэммит буолуохтааххыт. Дьыаһыт нүмэрэ эбэтэр уулуссаһыт адырыһа уларыбыт буоллабына, эрдэтинэ, бу күнүгэ кэлэн пааспаргытыгар сөптөөх уларытыһы киһиэрэххитин наада. Бу түгэнигэ нэһилиэккит дыһалтатыттан бу дьыаһыт нүмэрэ, эбэтэр уулусса аата уларытыһытын туһунан ыспырапка ирдэниллэр. Онон дьыаһыт атын дьы-

аһыт көспүт буоллааххына, дьыаһыт докумуона эбэтэр атын киһи дьыаһыт бэлэһэммит буоллааххына, дьыаһыт хаһаайыһынар бэйэлэрэ кэлэн сөбүлэп суруйуохтаахтар. Маны тэнэ сокуоннай саастарын ситэ илик олохсун ол эбэтэр 14 саастарын туола иликтэр тус бэйэ-лэрэ төрөппүттэрэ олохсун сирдэринэн пропискалаах буолуохтаахтар, киһилэргэ олохсун сирин сибидиэтэлиститэ дьыаһыт бэрэбиэргэ. Сорох төрөппүттэр сыһа өй-дүүлэр — оҥо төрөбүтүн туһунан сибидиэтэлиститэ ыла да, төрөппүт оло-хсун сирин бэлэһэммит дьыаһыттар. Ол — олох сыһа, хас биридин оҥоһутун, бийиэхэ кэлэн, бэйэбит бэлэһэммит дьыаһыттар пропискалаахтааххыт. Онон ирдэнэр: төрөппүт пааспара уонна оҥо

төрөбүтүн туһунан сибидиэтэлиститэ.

Сорох дьыаһыт да дьыаһыт буолал-лар. Ол иһин биер эрэ дьыаһыттар бэлэ-һэммит. Холобур, 90 күнтэн уһун болдьохо атын дьыаһыт олохсун буол-лааххына, сүрүн олохсун дьыаһыттан уһуллубакка эрэ, бийиги олохсун дьыаһыттар регистрация онгортуохтааххыт.

Убаастабылаах Чурапчы улуусун олохтоохторо! Сааскы халаан уутугар эрдэттэн бэлэһэммит, бийиэхэ кэлэн, оло-хсун дьыаһыттар регистрация суох буоллабына, бу күнүгэ бэлэһэммит. Маны аһаардаас ууга эрэ барыт нэһи-лиэк буолбатах. Холобур, улахан баһаар эбэтэр күүстээх тыал түһэн дьыаһыт эм-сэбэлэһэтинэ, эмтэ судаарыстыбаттан көмө ол дьыаһыт пропискалаах эрэ дьыаһыт оҥоһуллар.

Сибидиэт билэсэр тел: 8(41151) 42-857.

Аграфена АНТИПИНА.

ИНФОГРАФИКА

Мошенничество с картами в сети Интернет

Не сообщайте данные карты и не передавайте SMS-коды неизвестным людям

- 1 Человек размещает объявление о продаже чего-нибудь в интернете. Диван, телевизор — всё, что угодно.
- 2 Мошенники звонят по указанному номеру и прикидываются покупателями. В разговоре они узнают данные карт, якобы для того, чтобы перечислить деньги за покупку.
- 3 Мошенники подключаются к мобильному приложению и списывают со счёта деньги. Мошенники просят внести предоплату, после получения суммы больше не выходят на связь.

R

[illegible]